

Ett samtida offentligt konstverk som framtida kulturarv

Föreställande i sin tid och för sin framtid

En månskensnatt i Slottsbacken, 1998 av Thomas Qvarsebo f. 1947

Av Christina Andersson

I Uppsala finns ett flertal tilltalande och intressanta konstverk. Konstverk som för den inbodde Uppsalabon kan ses som självklara och starkt förknippade med staden. Konstverk som besökaren kan uppfatta anmärkningsvärda, men även intetsägande. Offentliga konstverk har ofta en stark koppling till staden och den omgivning de står i och präglas av. Verket *En månskensnatt i Slottsbacken* (även kallat *Glunten och Magistern*) av Thomas Qvarsebo uppfört år 1998 är ett exempel på detta, ett verk som både påvisar föreställande i vår tid och en gestaltning av den uppsaliensiska andan. Frågan är dock hur länge ett verk kan existera med tanke på sitt material och sitt syfte? Behövs kunskap om Gunnar Wennerberg (1817-1901) för att vi skall kunna tillgodogöra oss detta verk eller är verket istället en språngbräda för vidare kunskap? Detta är några aspekter som måste uppmärksammas när det gäller *En månskensnatt i Slottsbacken* och dess framtid som ett kulturarv.

Tillkomst

Vintern år 1997 tog föreningen *Eklundshofs vänner och väninnor* kontakt med kommunens verksamhet för offentlig konst. Anledningen var att de önskade uppföra ett minnesmärke över Gunnar Wennerbergs sångsamling *Gluntarne*, vars huvudpersoner är *Glunten* och *Magistern*. Uppdraget gick slutligen till konstnären Thomas Qvarsebo, född i Stockholm år 1947 och främst känd för sin skulptur av Olof Palme, utförd i brons år 1994.¹ Qvarsebo presenterade sitt förslag, ett verk utfört i cortenstål som visade *Glunten* och *Magistern* i glad diskussion på nattlig promenad. Förslaget mottogs positivt, förutom en invändning mot att deras studentmössor ansågs påminna om kepsarna som bars av de ryska revolutionärerna under den ryska revolutionen. Detta korrigerades av konstnären och verket var fullbordat. Konstverket var tänkt att placeras i parken bakom värdshuset *Eklundshof*.² Detta blev dock inte fallet. År 1998 var Stockholm utnämnd till kulturhuvudstad och Uppsala ville inte stå i skuggan. Ett kommunalt projekt vid namn *Slottsbacken 98* kom att startas och kom även att resultera i ett flertal permanenta verk. Idén att smycka *Slottsbacken* var för att rucka på platsens anonymitet, trots det centrala läget. Kulturnämnden accepterade idén om en skulpturpark och efter att Statens

---

¹ http://www.svenskakonstnarer.se/start/plus_artist.php?chr=17&aid=1660, kontrollerad 2015-04-01

² Lisen Hesner, *Staden genom konsten*, (Kulturnämnden/Kulturkontoret, Uppsala, 2012) s 314

En månskensnatt i slottsbacken. I bakgrunden skymtar Lundbergs verk av Wennerberg.

Fastighetsverk, som äger marken runt slottet, accepterat förslaget sattes arbetet igång. Kulturnämnden bjöd in 18 konstnärer att delta i en utställning som skulle pågå hela sommaren.³ Konstnärerna skulle förhålla sig till stadsrummet med dess historiska arv, som exempelvis slottet och kyrkan. De skulle även stå i relation till redan existerande skulpturer, exempelvis den av Gunnar Wennerberg, utförd år 1911 av Theodor Lundberg (1852-1926).⁴ När utställningen Slottsbacken 98 hade börjat diskuteras insåg *Eklundshofs vänner och väninnor* att det fanns en problematik med deras verk, nämligen skulpturens titel *En månskensnatt i Slottsbacken* och textraderna som pryder verket ”*Herre min Gud vad den månen lyser!*”. Sången handlade trots allt om en kväll

i Slottsbacken, kanske borde verket stå där istället för bakom Eklundshofs värdshus? Föreningen beslutade sig för att verket skulle bli en del av utställningen i Slottsbacken för att sedan fatta ett slutgiltigt beslut angående dess placering. Verket förankrades stadigt i marken, nära Theodor Lundbergs verk. Efter utställningen fördes ett flertal långa diskussioner inom föreningen angående verkets fortsatta placering.⁵ Slutligen kom dock *En månskensnatt i Slottsbacken* att stå kvar, upplyst på kvällen av en autentisk 1800-tals lykta och i samspel med historien och sin upphovsman Wennerberg.

Wennerberg och *En månskensnatt i Slottsbacken*

Det finns flera intressanta aspekter med verket *En månskensnatt i Slottsbacken*, i synnerhet dess position och samspel med statyn av Wennerberg själv. Båda verken är föreställande av sin tid. Theodor Lundbergs staty är betydligt mer pompös, placerad på en piedestal som i sin tur är omringad av en pampig stenmur. Qvarsebos verk är däremot betydligt mer diskret. Det finns dock några liknande drag mellan de båda verken. Den första är den gemensamma nämnaren

---

³ Lisen Hesner, s 309

⁴ Lisen Hesner, s 77

⁵ Lisen Hesner, s 315

som är Wennerberg, den andra är den välkomnande prägeln. Ironiskt nog är det den stenvägg som omringar Wennerberg som gör Lundbergs verk påtagligt välkomnande. Runt verket finns nämligen bänkar, och flertalet av Uppsalaborna har någon gång suttit vid statyn av Wennerberg. Detta är något som är tämligen sällsynt bland Uppsalas offentliga konstverk. Detta välkomnande drag är även viktigt i Qvarsebos verk. *En månskensnatt i Slottsbacken* är placerat i markhöjd och är inte mycket större än dess betraktare, vilket gör att denne känner sig delaktig i Gluntens och Magisterns promenad. Det finns dock aspekter som skiljer de båda verken från varandra. Båda verken har drag av sin samtid

Gunnar Wennerberg av Theodor Lundberg.

och är olika i material och utförande. Lundbergs verk är en man på en piedestal, något vi överlag förknippar med äldre offentlig konst. Det är även en androgyn skildring av Wennerberg, något som har betraktas som tidstypisk under de första årtiondena av 1900-talet.⁶ Den skillnad som dock är mer intressant är att *En månskensnatt i Slottsbacken* är en gestaltning av Wennerbergs verk. Detta visar ett modernt drag att en minnesförklaring över en person nödvändigtvis inte behöver vara en gestaltning av personen i fråga, utan av dennes livsgärning. Qvarsebos verk är en skildring av Wennerbergs sång *En månskensnatt i Slottsbacken*, samtidigt som den indirekt är ett minnesmärke över skalden själv. Minnesmärken i sig är överlag inte objektiva, utan snarare en samtida tolkning, och säger ofta mer om sin samtid än det de representerar.⁷ Qvarsebos verk skiljer sig dock från detta argument, för trots dess moderna material och aningen kubistiska estetik är verket troget sin förlaga. Lundbergs verk är ett monument som följer en viss logik. Det samspelar med sin omgivning och är traditionsbundet.⁸ Qvarsebos verk inte är ett monument, men det följer samma logik, det är traditionsbundet och agerar med sin omgivning. Även om uttrycket och tillvägagångssättet är ”modernt” kan vi som betraktaren läsa

---

⁶ Lisen Hesner, s 78

⁷ Jessica Sjöholm Skrubbe, *Skulpturer, klotter och ”motmonument”* Konstvetenskapliga institutionen, Uppsala. Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13–15 juni 2005.

⁸ Rosalind E Krauss, *”Skulpturer i det utvidgade fältet”, Från 60-tal till Cyberspace*, (Kairos 3, Kungl. Konsthögskolan & Raster, Stockholm, 1997)

budskapet. Bara några meter bort från verket ligger statyn av sångarprinsen Prins Gustav, uppförd 1927 av Carl Eldh.⁹ På dess sockel har vi även där Wennerberg själv. *En månskensnatt i Slottsbacken* må ha ett modernare formspråk än Eldhs och Lundbergs verk, med dess position förstärker de tre verkens logik. Tillsammans formar de en Bermudatriangel i den akademiska högborgen, där hjärtat är Wennerbergs skildringar av det studentliv som fortsatt att prägla staden.

Framtid

Det finns alltid potentiella hot mot ett offentligt konstverk. Först och främst krävs ett slitstarkt grundmaterial och ett kontinuerligt underhåll av verket. Qvarsebos verk är utformat i cortenstål, en form av stållegering som ofta används till plåtkaminer och rör. Fördelen med cortenstål är att det dels är betydligt mer värmetåligt än vanligt stål, men framför allt betydligt mer resistent mot rostangrepp. Cortenstål rostar 6-8 gånger långsammare än vanligt stål.¹⁰ Cortenstål har blivit betydligt vanligare i Norden på grund av dessa egenskaper, och dessa egenskaper är såklart även en fördel för *En månskensnatt i Slottsbacken* när det kommer till dess framtid. Materialet i sig är ett beständigt sådant, trots det kan man inte värja sig mot eventuell skadegörelse. Detta verk utsattes för skadegörelse tidigt, det var då lyktan som slogs sönder. I övrigt har verket inte blivit utsatt för skadegörelse sedan det uppfördes.¹¹ Ett annat hot för verket är att marken ägs av Statens Fastighetsverk, vilket teoretiskt sätt innebär att de kan begära att verket flyttas. Verket beställdes av föreningen *Eklundshofs vänner och väninnor*. Dock är de inte ägare till verket, och verket förvaltas istället av Uppsala kommun. Detta innebär att kommunen kan avlägsna verket om den så önskar. Qvarsebos verk är utfört i ett hållbart material, vilket gör att hotet mot verket snarare kan röra sig om ointresse för dess framtid som ett kulturarv. Är betraktaren väl medveten om Glunten och Magistern och Gunnar Wennerbergs sångskatt är det offentliga verket *En månskensnatt i Slottsbacken* en självklar gestaltning av det uppsaliensiska kulturarvet. Tiden är dock förgänglig och oförutsägbar, och vem säger att ett verk som har så pass stark koppling till sin omgivning alltid kommer att ha det, hur ställer sig framtiden till Wennerberg och hans verk? En stor del av den svenska kollektiva andan som tog sin början i efterkrigstiden handlade trots allt mer om det moderna, inte det traditionella.¹² Vår generation kan möjligen vara den sista som vet fortsättningen på raden ” Du talar som en häst...” eller som fortfarande känner igen namnet Richard Ringmar (1929-2003). Det finns en

---

⁹ Lisen Hesner, s 80

¹⁰ <http://www.nisjemetall.no/Default.aspx?PageID=18052012130928>, kontrollerad 2015-03-31

¹¹ Uppgift från Kajsa Linder, Eklundshof AB 2015-04-01

¹² Jessica Sjöholm Skrubbe *Skulpturer i folkhemmet*, (Makadam förlag, Stockholm, 2007) s 114f

risk att Wennerbergs kulturarv kan komma att negligeras i framtiden, vilket gör att Qvarsebos verk inte längre kommer att ha ett syfte. Samtidigt är det viktigt att reflektera över den offentliga konstens avsikt, att verka som ett kollektivt minne för vårt samhälle. Skämtsamt säger vi om vi utfört något bra: ” Snart reser de en staty över mig”. Det finns kärna av allvar här, för statyn är det närmaste vi kommer en biljett till evigt liv. Det finns alltid en risk att Wennerbergs kulturarv kommer att glömmas, vilket gör att två monument över skalden blir överflödiga. När syftet och meningen är glömd, när sockeln är borta, kan verket längre stå? Det finns inget självklart svar, men raderar vi offentlig konst för att den avbildade personen kan riskera att bli glömd, då kommer den sannolikt även att bli det. Ett monument är inte endast en manifestation av det väsentliga utan ett redskap för att minnas. På detta sätt agerar *En månskensnatt i Slottsbacken* som ett redskap för att minnas. Verket har nämligen blivit en del av Lundbergs verk, de är i en närmast unik symbios med varandra. Utan Lundbergs verk hade Qvarsebos troligtvis stått bakom Eklundshofs värdshus, dömt till glömska. Flyttar vi *En månskensnatt i Slottsbacken* står Wennerberg dock ensam, vilket gör att detta verk förlorar en del av sitt nuvarande värde. *En månskensnatt i Slottsbacken* ger ett mervärde till Lundbergs verk, det signalerar att Wennerberg är värd att minnas. Ett minnesmärkes symbolvärde är i hög grad baserat på verkets storlek och placering i det offentliga rummet.¹³ I själva hjärtat av Uppsala finns tre stycken verk som refererar till Wennerberg. Tre verk som på respektive sätt visar föreställande av sin tid. Tack vare detta samspel har de troligen även säkrat varandras närmaste framtid, samt minnet av skalden Gunnar Wennerberg.

---

¹³ Jessica Sjöholm Skrubbe *Skulpturer i folkhemmet*, (Makadam förlag, Stockholm, 2007) s 115